

Het oorlogsverhaal van Guus Brand

Proloog

In de zomer van 2015 bezochten mijn vrouw en ik het Fries Museum in Leeuwarden, speciaal met het oog op de tentoonstelling over de kinderen die in het laatste oorlogsjaar in Friese gezinnen werden opgenomen omdat in het westen van ons land hongersnood heerste. Zij werden niet voor niets hongerkinderen genoemd. De tentoonstelling riep veel herinneringen bij mij op. Je kon ook een korte notitie achterlaten en dat deed ik ook. Naar aanleiding daarvan vroeg Mevr. Roseanne Bouma van het museum aan mij om daar wat meer over te vertellen. Dit is mijn verhaal.

Honger, kou en duisternis.

De toestand van ons gezin was eind 1944 verre van rooskleurig. Vader werkte op kantoor in Amsterdam. Sinds de spoorwegstaking van 17 september reden er geen treinen meer, dus fietste hij op maandagmorgen van Bussum naar zijn werk in de hoofdstad en overnachtte daar bij familie; op zaterdagmiddag kwam hij weer thuis. Moeder was hartpatiënt en heel zwak, dus deden mijn zus (14) en ik (9) veel in de huishouding.

Guus en Rie

Daarbij hoorde ook: eten halen bij de gaarkeuken, in de rij staan bij de groenteboer (als er eten te koop was) en samen in het donker boompjes omzagen – dat was streng verboden – voor het noodkacheltje. 's Avonds zaten wij bij een klein lichtje: een pitje op een fles met petroleum of een fietslampje; je moest dan wel het wiel laten draaien zodat de dynamo kon werken. De winter was koud en donker, dus vroeg naar bed onder erg zware gestikte dekens en 's morgens wakker worden met de ijsbloemen op de ramen. Op school zat je met je jas aan en de meester stookte de kachel van meegebrachte briketten en stukken hout. We aten suikerbieten en bloembollen en smerig grijs brood.

Andere gezinnen hadden het natuurlijk net zo erg, maar als kind wen je overal aan. Maar bang was je wel als 's nachts de bommenwerpers overkwamen op weg naar Duitsland en als de Duitse militaire goederentreinen gillend de overweg passeerden omdat de spoorbomen openbleven vanwege de staking. Alle ouders, en zeker de onze, zullen zich veel zorgen gemaakt hebben.

De inzet van de kerken: naar Friesland!

De nood van de bevolking tijdens de hongerwinter ging ook de kerken ter harte. Het Interkerkelijk Overleg (IKO) regelde voor kinderen uit het Gooi vervoer naar Friesland, waar nog eten was. Mijn zus schreef een brief of wij ook mee mochten. Je moest wel voor een keuring naar een dokter, niet je huisarts. Wij mochten gelukkig mee; moeders gezondheidstoestand zal wel een grote rol hebben gespeeld.

We vertrokken op een zaterdagmiddag, half februari 1945 vanaf een verzamelpunt in Bussum met platte wagens (met paarden!) naar de haven van Huizen en vandaar per schip over het IJsselmeer naar Friesland. Het was een tocht om nooit te vergeten: het ruim van het schip was bedekt met stro, daar lag je op. Bij het zwakke licht van een lamp ging voor het slapengaan ook nog de po rond! En als je nooit hebt gevaren is het deinen op de golven best eng. De volgende morgen waren we in Bolsward. Daar werden we opgevangen in de bibliotheek, we kregen er soep en brood. Toen weer verder op boerenwagens naar Sneek.

Martinikerk Sneek

Bij de Martinikerk in Sneek werden alle kinderen verdeeld en gingen ze met hun pleegouders mee naar huis. Mijn zus kwam in huis bij de fam. de Boer vlak bij de Waterpoort.

Ik kwam terecht bij oudere mensen, de fam. de Rapper op de Kerkgracht. We gingen meteen aan tafel en ik werd met de beste bedoelingen volgestopt met veel te zwaar en te vet eten. Dat is mij niet best bekommen.....

Dagelijks leven ver van huis.

De opvang van de kinderen was kennelijk goed georganiseerd, want ik herinner me dat ik vrij snel weer op school zat. Het was niet moeilijk de weg in Sneek te vinden en er was voor een kleine jongen veel te zien. Op het grote plein bij de brandweerkazerne stonden de vrachtrijders die mensen en goederen vervoerden naar omliggende plaatsen. In een muziekwinkel zat een blinde meneer piano te spelen. Ik mocht al snel boodschappen doen in het kaaswinkeltje van Sybrandi. De naam alleen al maakte het spannend. En ik ging op zondag braaf mee naar de prachtige Martinikerk.

Familie De Rapper

Op zondagmiddag moesten we naar de zondagschool waar nog veel meer Gooise kinderen kwamen. Ik kende er verder niemand. Als er al andere Bussumse kinderen waren: ik kende er geen een van, maar op school was ik al gauw bevriend met een zoon van Ds. Guillaume, tenminste, ik kwam er wel eens over huis. En voor na schooltijd kreeg ik van 'opa' de Rapper een hengel. Helaas vond ik het eng om het gevangen voortje van het haakje te halen, dus vissen werd het niet.

Een enkele keer mocht ik eten bij de fam. de Boer waar mijn zus in huis was. Die hadden een winkeltje met twee toonbanken, links en rechts van het pad door de winkel. Links voor rook- en tabakswaaren, rechts voor snoep en dergelijke. Ze zullen wel niet veel verkocht hebben. Gelukkig was 'oom Marten' (later) ook in dienst van een begrafenisvereniging. Hij had dus een vaste baan met vaste verdiensten! Op den duur heeft hij die firma overgenomen. Uitvaartzorg de Boer is er vandaag nog, geleid door een kleinzoon.

Mijn grootste angst waren de NSB-ers, maar daar lachten ze om in Sneek, die stelden niets voor. Maar de Duitse soldaten die oefenden rondom de Waterpoort, dat was niet leuk. Ik herinner me dat nog goed.

Wij zijn toch gereformeerd

Mijn zus en ik waren allebei in huis bij hervormde mensen. Dat was natuurlijk prima, maar we gingen op zondag dus niet, zoals thuis, naar de Gereformeerde kerk. En die was er wel, zelfs op honderd meter van de familie de Rapper, op de Kerkgracht. Op een zaterdagmiddag zei mijn zus: "wij gaan morgen naar onze eigen kerk. Je mag niets zeggen maar gewoon het huis uitgaan en ik wacht op je". Zo geschiedde. Met bonzend hart verliet ik het huis en samen gingen we naar de Noorderkerk. Twee kinderen, van veertien en negen, tussen wildvreemde mensen, maar ja, wel Gereformeerde mensen en dat gaf een goed gevoel. De dominee (Guillaume?) leek een beetje op onze huisarts, dat was ook al geruststellend.

Vraag niet – en daar hadden wij als kinderen dus nooit aan gedacht – hoe ongerust onze pleegouders waren! Ik weet het niet meer, maar ik denk dat we flink op ons kop hebben gekregen! In elk geval zaten wij de volgende zondag weer bij Ds. Kentie in de Martinikerk.

Verhuizen

In het gezin van de Rapper moesten, door het overlijden van een schoondochter, eigen kleinkinderen worden opgevangen en daarom kreeg ik andere pleegouders. Heel jonge mensen met een baby: oom en tante Posthumus.

Zij woonden aan de Oppenhuizerweg, net even buiten Sneek op het terrein van het slachthuis. Dat werd deftig 'abattoir' genoemd. Hij was er machinist, we zouden nu zeggen: de technische man. Ze woonden in een dubbel woonhuis. Het staat er nog (zie foto onder).

Het oorlogsverhaal van Guus Brand © 2021-Stichting oorlogsverhalen/Guus Brand

De buren heetten Osinga en de buurman was de keurmeester.

Het was daar fijn, want er was veel te zien. Het doodschieten van de koeien was natuurlijk eng, maar het was ook spannend. Later hingen ze aan de grote haken die door een grote rail aan het plafond verplaatst konden worden.

Het stonk er naar bloed, poep en urine, maar de slagers spoten alles weer schoon en..... we hadden dus altijd vlees en worst; heerlijkheden waar mijn ouders alleen van konden dromen. Tegenover ons was een boerderij waar ook veel te zien was. Tante Posthumus zal er wel melk en boter hebben gehaald. Ik groeide en groeide en speelde onbezorgd op het terrein, geboeid door de zeilboten - BM-ers vertelden ze mij – die van de haven over de brede Houkesloot richting Snekermeer voeren. Wel moest ik ineens naar een andere school, de schippersschool die gehuisvest was in de Jan Van Nassau-school achter de Martinikerk. Ik denk vanwege het kleinschalige meer individueel gerichte onderwijs.

Contact met thuis

We kregen brieven van onze ouders en schreven natuurlijk terug. Of dat per post of via het Rode Kruis ging is mij niet duidelijk en hoe lang die brieven onderweg waren helemaal niet. Ik heb brieven van 6 maart 1945 waarin mijn ouders vertellen over hun dagelijkse sores. Mijn moeder schrijft:

“Wij hebben nu weer aardappelen van drie bonnen en bieten en sarlotten en wat wortelen dus eten genoeg hoor. Pap en ik stonden van half acht tot negen uur in de rij 's morgens bij tuinderij Maurits Wij waren erg koud geworden, dat snap je, hè. Kinderen kregen een kop soep voor de kou, eenig bedacht hé? Ik was de tweehonderdste persoon die in de rij stond en er waren achter ons nog 800..... Gelukkig dat jij het zo smakelijk op tafel krijgt als je gespeeld of gehengeld hebt. Vind je Sneek mooi, leuk dat Rie bij het water woont hè.... Pap helpt iemand zagen en krijgt daardoor zelf ook hout, dat is weer goed om op te koken. Mag jij ook helpen bakken of heb je niet verteld, dat je mijn kok was? “.

Mijn vader: *“Wees maar vrolijk hoor! Je moet je bij de nieuwe vader + moeder en zuster geheel thuis gevoelen en na den oorlog kom je groot en dik terug. Zal je vooral voorzichtig bij het water zijn, Guus. Ja overal voorzichtig, dat er geen nare dingen gebeuren? En, kerel, ook vooral gehoorzaam hoor! Als je 's avonds naar bed gaat bid je maar elken avond voor elkaar, hè? Dat geeft moed en het is dan of wij telkens weer heel, heel dicht bij elkaar zijn”.*

Achteraf, wanneer je zelf kinderen hebt, besef je pas hoe dat voor ouders geweest moet zijn, wanneer je kinderen ver van huis bij wildvreemde mensen wonen. Je kunt ze niet zien of spreken, je weet (of hoopt) alleen dat ze in goede handen zijn. Dat laatste was gelukkig waar. Mijn zus en ik hebben nog steeds heel goede herinneringen aan die lieve mensen in Sneek.

Bevrijding.

Dat tafereel vergeet ik nooit. Op zondagmorgen 15 april -- Ds. Kentie was midden in zijn preek -- klom de koster de kansel op en fluisterde de predikant iets in het oor. De dominee zei: "Beste mensen wij gaan nu de dienst beëindigen, want de bevrijders komen er aan. De Duitsers zijn van plan bruggen op te blazen dus u moet zien dat u snel thuiskomt".

Achteraf is dat niet gebeurd van die bruggen. Ik mocht 's middags mee met oom Posthumus. Het was in het Centrum bij het stadhuis een drukte van belang: de Canadezen konden elk ogenblik komen. Ik herinner mij iets van een gebouw dat in brand stond. Daar lagen gegevens van Duitsers; die moesten kennelijk vernietigd worden.

Maar de bevrijders kwamen pas de volgende dag. Ik herinner mij de wonderlijke kleine auto's (GP's oftewel Jeeps) met hun linnen dak en grote antennes, die uit de richting van Heerenveen aan kwamen rijden. En natuurlijk de tanks, de vrachtwagens en ander oorlogstuig. Sneek was bevrijd! Iedereen dolgelukkig.

De Canadezen sloegen (letterlijk) hun tenten op rondom het abattoir. Ik stond natuurlijk met mijn neus vooraan, vroeg postzegels aan de soldaten en "a sigaret for my Pappa"; het eerste Engels dat ik ooit sprak. Die sigaret kreeg ik en die heb ik inderdaad bij mijn thuiskomst aan mijn vader gegeven.

In de rij voor wittebrood

Met andere kinderen stond ik in de rij voor het wittebrood dat over was. Ik kreeg een boterham dik besmeerd met boter. Ik holde ermee naar huis en tante zei: o, wittebrood, mag ik ook een hapje? En toen ze dat genomen had zei ze: ach, er zit margarine op. Wij hadden kennelijk altijd roomboter gegeten!

De soldaten die veel belangstelling hadden voor Sneker meisjes lieten ook wel eens wat achter in de bosjes naast het abattoir. Eens kwam ik thuis met een 'ballonnetje' dat ik van tante direct weg moest gooien en: goed handen wassen! Wist ik veel, ik was negen!

Op de avond van de 4^e mei luisterden wij in het kantoortje van Osinga naar de radio: Nederland was bevrijd. De volgende dag stuurde mijn zus via het Nederlandsche Roode Kruis een telegram naar Bussum: "*Lieverts, Vrij! Hartelijk gefeliciteerd. Ook 27/4 [verjaardag vader, GB] Hoop op bericht retour. Hier alles uitstekend. Guus ook best. Sturen spoedig iets. Leve de Koningin! Rie, Guus, pleegouders.*"

Ik vierde op 24 mei 1945 mijn tiende verjaardag in bevrijd Nederland.

Terug naar huis

De derde week van juni 1945. Het was stil in de klas. De meester van de Schippersschool had net iets uitgelegd over breuken toen er geklopt werd en een meisje binnenkwam die vroeg of

ze haar spulletjes uit het kastje (in de schoolbank) mocht halen. “Waarom?”, vroeg de meester. “Ik ga terug naar huis”, zei ze blij. Toen dacht ik: dan ga ik ook! En ja, niet lang daarna ging ik met andere kinderen –mijn zus was er door omstandigheden niet bij – met een bus naar Lemmer en per boot naar Huizen. Vreemd, van een afscheid weet ik niets meer. Nog vreemder was dat onze ouders niet precies wisten wanneer en hoe laat wij zouden komen. Toen ik in Bussum werd afgezet moest ik een jongen vragen om mijn ouders te waarschuwen. Ook van de ontmoeting met mijn moeder weet ik niets.

Ze stond denk ik wel versted van mijn uiterlijk: ik was negen kilo aangekomen! Mijn vriendjes noemden mij ‘Bullie’.

Ik was precies op tijd voor mijn moeders 48^e verjaardag. We vermoedden toen niet dat het haar laatste verjaardag was. Ruim een half jaar later overleed zij, ongetwijfeld mede door de ontberingen van de oorlog.

Nogmaals Sneek.

Toen mijn vader in het voorjaar van 1946 een huishoudster zocht voor ons moederloos gezin, wisten oom Marten en tante Beth de Boer – met wie wij altijd goed contact hadden – wel een vrijgezelle dame uit Sneek die wellicht bij ons paste.

Hun kennis, Jannie Doornbos, had ons in Sneek wel ontmoet en wist van de lege plaats in ons gezin; zo heb ik het tenminste altijd begrepen.

Zij kwam naar Bussum, was lief voor ons alle drie en trouwde in juni 1947 met onze vader.

Zij werd de moeder van onze broers. Op die manier is ons verblijf in Sneek altijd van grote betekenis gebleven voor ons hele gezin.

Epiloog

In juni 2015 stonden wij met onze caravan in het prachtige Gaasterland. Natuurlijk gingen we naar Sneek, omdat het precies zeventig jaar geleden was dat ik daar als kind een paar maanden had gewoond. De Oppenhuizerweg was niet moeilijk te vinden, alleen heette die nu Oude Oppenhuizerweg en het huisnummer was niet meer 180 maar 57. Maar het huis stond er nog en zelfs het abattoir. Dat was omgetoverd tot een prachtig Partycentrum annex kookstudio. Een heer die in de tuin bezig was vroeg wat ons daar bracht en toen hij mijn verhaal hoorde leidde hij ons vol trots rond over het hele terrein. In het gebouw hingen nota bene nog de rails met de vleeshaken als herinnering aan de oorspronkelijke bestemming van het gebouw. Later kreeg ik van de eigenaar, de heer Hanenburg, op mijn verzoek een paar mooie foto's van het hoofdgebouw en het dubbele woonhuis. De foto's zijn aan dit document toegevoegd. Zij completeren de herinneringen aan de tijd waarin ik als mager hongerkind liefdevol werd opgevangen door fijne mensen uit Sneek. Ik heb inmiddels mijn 80^e verjaardag in goede gezondheid mogen vieren, mede dankzij hen.

